

Inovace výuky v oboru sociální práce na Katedře pastorační a sociální práce Evangelické teologické fakulty UK

Jaroslava Štátná, Eva Křížová

ABSTRAKT

V rámci vnitřní soutěže na UK na roky 2016–2018 v tematických okruzích *Podpora pedagogické práce akademických pracovníků a profilace a inovace studijních programů na úrovni předmětů/kurzů*, byly na ETF UK podpořeny dva různé projekty, jejichž cílem je rozšířit výuku na Katedře pastorační a sociální práce o praktické aktivity. Jádrem jsou vlastní výzkumné aktivity studentů v terénu a problémově orientované aktivní učení. Projekty zaujaly významnou pozici v profilu katedry. Realizace projektů s důrazem na tvořivou a samostatnou práci studentů a vlastní výstupy z projektů jsou příspěvkem k rozvoji oboru sociální práce a jejím interakcím s dalšími obory na ETF UK, popř. i s jinými vysokými školami.

KLÍČOVÁ SLOVA

sociální práce, sociální marginalizace, sociální začleňování, metody sociální práce, kritická sociální práce, aktivní učení, problémově orientované učení

ABSTRACT

In the framework of internal competitions at the Charles University for the years 2016–2018 in thematic circles, they were supported two different projects at the PTF, which aim to extend the teaching of the Pastoral and Social Work Department in practical activities. The core consists of the field research activities of the students and the problem-oriented active learning. The projects occupied an important position in the department profile. Realization of projects with an emphasis on creative and independent work of students and their own outputs from projects are a contribution to the development of the field of social work and its interaction with other fields at PTF, and with other colleges.

KEY WORDS

social work, social marginalization, social inclusion, social work methods, critical social work, active learning, problem-oriented learning

Výuka oboru pastorační a sociální práce na ETF UK byla v roce 2018 obohacena o dva projekty, které jsou financovány v rámci Institucionálního plánu UK. Jedná se o projekt pod názvem **Sociálně marginalizovaní mezi námi — jak jim pomoci?** s podtitulem Vybudování databáze případových studií a projekt Sociologické praktikum.

První ze jmenovaných projektů *Sociálně marginalizovaní mezi námi — jak jim pomoci?* rozšiřuje předmět *Metody sociální práce (MSP)* a *Sociální ekonomika (SE)*. Klade důraz na téma *sociálního vyloučení (sociální marginalizace)* v místních společenstvích, komunitách. Cílem těchto předmětů je mimo jiné rozvíjet schopnost studentů zachytit jev sociálního vyloučení v jeho rozmanitých podobách, a napomoci v orientaci mezi přístupy a možnostmi vedoucích k překonání sociální marginalizace jednotlivých osob i celých skupin, popř. společenství-komunit. Nosným tématem předmětů je zachycení přístupů, metod a konkrétních projektů napomáhajících

rozvoji solidárních a integrovaných místních komunit. Cílem projektu *Sociálně marginalizovaní mezi námi — jak jim pomoci?* je vybudovat systematickou databázi případových studií – ve výše uvedených tématech, která bude sloužit ke studijním účelům oboru pastorační a sociální práce, popř. jiných oborů studovaných na ETF UK nebo dalších VŠ, kde je vyučován obor sociální práce. V rámci semináře předmětu MSP a SE studenti prezentují případové studie, které zachycují situaci sociálně marginalizovaných lidí a otevírají otázky možností překonání obtížné životní situace. Propojením tématu s terénním výzkumem a praxí studentů je otevřena spolupráce v rámci dalších předmětů vyučovaných na ETF UK– především výzkumnými metodami, supervidovanou praxí atd.

Tato postupně budovaná databáze bude uložena a dostupná na [www Katedry pastorační a sociální práce ETF UK](http://www.katedry.pastorační.a.sociální.práce.ETF.UK). Webové stránky tohoto projektu budou uvedeny do provozu na konci kalendářního roku 2017.

Pro uskutečnění terénního výzkumu byl vedoucí kurzu zpracován podrobný metodický pokyn pro studenty, který zahrnuje způsob práce s literaturou a dokumenty, s daty z internetových zdrojů a vlastní observační výzkum ve vybraných lokalitách. V terénním výzkumu studenti zachycují některé situace prostřednictvím metod tzv. vizuální antropologie, např. s použitím fotoaparátu nebo kamery. Metodický pokyn byl zpracován ve dvou verzích — pro studenty předmětu *Metody sociální práce a Sociální ekonomika*.

V rámci předmětů MSP a SE, denního a kombinovaného studia letního semestru 2016/ 2017, bylo předloženo celkem 32 tematicky zaměřených případových studií formou power-pointových prezentací. Z nich postoupilo do užšího výběru celkem 10 studií. Je reálný předpoklad, že k umístění na webových stránkách projektu bude umístěno 8–10 projektů, které reprezentují mozaiku jevu sociální marginalizace a mají relativně nejvyšší komplexní vypovídající hodnotu. Projekty zároveň prezentují rozličné skupiny ohrožené sociální marginalizací, různé přístupy, metody řešení jejich situace ze strany okolí a sociální práce, představují situaci v různých částech republiky a různé komunity (města, městské čtvrti, venkov). Umístění prezentace jednotlivých projektů na www přechází jejich grafická úprava.

V roce 2018 bude databáze obohacena nejméně o dalších 8–10 případových studií. Předpokládá se, že v dalších letech bude založená databáze ročně doplňována o další studie vzniklé podobnými postupy, popřípadě organicky rozvíjenými tak, aby studie vytvářely celek vhodný ke studiu (longitudinální studie, komparace atd.).

Smyslem dalšího projektu s názvem Sociologické praktikum je připravit syllabus, výukové materiály a online oporu ve výukovém portálu moodle pro povinný předmět v nově akreditovaném studijním plánu. Sociologické praktikum bude ve výuce navazovat na dvousemestrální sociologii, v níž jsou studentům představena základní témata předmětu sociologie s přihlédnutím k jejich profesnímu zaměření. Na rozdíl od této sociologie v 1. ročníku, jež je vyučována především formou přednášek, je důraz v Sociologickém praktiku kladen na praktické rozvinutí znalosti a dovedností při debatě o problémech, více či méně se vztahujících k sociální práci. Hodnotami předmětu je důraz na probuzení iniciativy a motivace studentů při vzdělávání. Kurz stojí na myšlence, že aktivní učení vede k trvalejším znalostem a dovednostem. Sociologie má sloužit všestrannějšímu porozumění společnosti, v níž žijeme, lepší schopnosti se k ní vyjadřovat slovem i písmem, prohloubené dovednosti formulovat názor, ar-

gumentovat a obhajovat jej. Verbální schopnosti považujeme u budoucích sociálních pracovníků za stěžejní, stejně jako širokou schopnost vnímat společnost v různorodosti. Prioritou předmětu je ukázat, v čem může být sociologie budoucím sociálním pracovníkům opravdu užitečná. Praktické aplikace navazují na penzum znalostí, získané v 1. ročníku ve standardním kurzu sociologie, a proto v tomto předmětu může existovat pružnost a variabilita ohledně konkrétních obsahů, jež se mohou v různých ročnících proměňovat.

Pro první rok řešení projektu byla stanovena dvě široce formulovaná témata, která považujeme pro sociální pracovníky za relevantní: migrace a česká společnost. U obou témat jsme pro snazší orientaci studentů doplnili dodatek „a sociální práce“, abychom naznačili hranice, uvnitř kterých si mohou definovat otázku nebo problém, který si samostatně rozpracují. Akcent na sociální práci je zmiňován spíše jako pomocné vodítko, jež pomáhá studentům v zacílení, i když není bráněno širokému vnímání problematiky i mimo profesní hranice sociální práce. Je naší zkušeností, že studenti v této fázi studia (1.–2. ročník bakalářského stupně) vyžadují určitá vodítka a špatně se jim pracuje bez těchto ohraničení. Nicméně uvnitř široce koncipovaného tématu si studenti mohou sami identifikovat problém, a právě to již chápeme jako výsledek určitého myšlenkového úsilí. Problém jim není zadán, ale sami jej hledají. V tomto hledání už pracují s informačními zdroji a jsou aktivní, navíc mohou jít cestou, která je zajímavá a zapojení osobní motivace je další hodnotou tohoto předmětu. Při seznamování s problémem je možné využít celou plejádu přístupů, od četby odborné literatury po návštěvy veřejných přednášek či diskuzí, po televizní zdroje, filmová a divadelní představení. Některé úkoly či aktivity jsou studentům stanoveny společně jako povinné pro všechny (viz dále), jiné jsou variabilní. Učitel je po celou dobu oporou a pomáhá studentům nacházet či upřesňovat témata i způsoby zpracování v souladu s cíli předmětu.

V průběhu 1. roku řešení byl zpracován sylabus pro první rok řešení a vytvořena opora předmětu ve výukovém portálu (moodle systému) ETF UK. V této online podpoře jsou studenti denního i kombinovaného studia seznámeni se specifickými cíli i metodami práce v předmětu, a mají přístup k základní databázi úkolů a zdrojů v tématech „migrace a sociální práce“ a „česká společnost z pohledu sociální práce“. Byly vyhledány základní učební pomůcky a sestaven seznam podnětů.

K tématu „Migrace a sociální práce“ si studentky dle svého zájmu a vždy po konzultaci s vedoucím učitelem zpracovaly individuálně či ve dvojici vybrané aspekty, téma přednesly na workshopu stejného názvu, který samy zorganizovaly na konci letního semestru 2017. Během filmového festivalu Jeden svět jsme navštívili film s problematikou migrace „Fuocoammare“. V rámci druhého centrálního tématu „Česká společnost — z pohledu sociální práce“ byla studentům zadána povinná četba sociologické analýzy Sametové revoluce od brněnského sociologa Iva Možného s názvem „Proč tak snadno?“, jež předkládá čtivou formou bystré sociologické vidění transformačních procesů u nás. Další povinnou aktivitou je návštěva výstavy Charta Story. K tomuto tématu proběhla návštěva studentek a učitelů divadelního představení Sametová noc v Divadle v Řeznické. Na podzim 2017 navštívíme ještě jedno divadelní představení typu sociálního divadla (Venuše ve Švehlovce). Studenti si sami navštěvují různé akce, přednášky a výstavy, které korespondují s tématem kurzu. Na začátku 2. roku řešení (únor 2018) studenti uspořádají diskuzi ke kontroverznímu tématu české spo-

lečnosti (např. eutanazie) či jiné problematice (např. chudoba školních dětí). Témata si zvolí dle vlastního zájmu, na němž se ve skupině dohodnou.

Naší prioritou také je, zapojit studenty do organizační pomoci při sociologických a podobných workshopech a konferencích pořádaných na naší fakultě, především proto, aby učinili zkušenost s akademickou událostí a seznámili se s akademickou debatou. Propojení disciplín sociologie a sociální práce, jež bylo ústřední na 7. Mezinárodní konferenci sociologie a sociální práce s podtitulem Sociologie a sociální práce v postsekulárních společnostech, vhodně ilustruje možnost aplikace sociologického pohledu do problematiky sociální práce a může být pro naše studenty velmi poučné. Během konference byl jako součást programu zorganizován neformální diskusní blok k výuce sociologie v programech sociální práce na českých i zahraničních školách — předmětem diskuze byla výměna dobrých zkušeností a příkladů výuky a debata nad tím, co jsou specifické přínosy sociologie pro profesní přípravu sociálních pracovníků a jaké cesty zprostředkování existují.

Cílové dovednosti a znalosti nebudou testovány klasickými způsoby, ale rozpravou nad osobním portfoliem, do něhož si studenti zakládají zprávy z povinných úkolů i všech dalších akcí a aktivit. Toto portfolio bude ústně studentem představeno a obhájeno při závěrečném ukončení předmětu. Student musí osvědčit, že se umí kvalifikovaně vyjádřit k vybraným otázkám, jež zpracoval v rámci obecných témat, platných pro celý předmět. Každý student bude mít trochu jiné portfolio, a tedy i trochu jiné výsledné, pro něj osobní znalosti. Různorodost poznatků získaných jednotlivými studenty může být sdílena a vytvořit tak širší databázi poznatků. Zde je ale nutno prověřit a garantovat kvalitu zpracování, což znovu potvrzuje nenahraditelnou úlohu vedoucího učitele. V tomto předmětu tedy neplatí, že je jedno, co a jak se učí. Naopak jsou jasně formulovány cíle předmětu, cílové kompetence a jsou obecně definována témata i metody práce. Uvnitř těchto parametrů ale existuje široká možnost ušít si znalosti na míru své motivaci a potřebě, což, jak doufáme, více uspokojí potřeby studentů i společnosti v 21. století.

